

Pia Lempiälä

LUOVASTI AIKUISUUTEEN

Yhdessä tekemisen voima

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Musiikkipedagogi (AMK)
Maaliskuu 2023**



TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Maaliskuu 2023	Tekijä/tekijät Pia Lempiälä
Koulutus Musiikkipedagogi		<input checked="" type="checkbox"/> AMK <input type="checkbox"/> YAMK
Työn nimi LUOVASTI AIKUISUUTEEN. Yhdessä tekemisen voima		
Työn ohjaaja Annika Mylläri		Sivumäärä 32
Työelämäohjaaja		
<p>Taiteellinen tutkimus mahdollistaa minkä tahansa ongelman tai ilmiön tutkimisen ja antaa keinot löytää uudenlaisia näkökulmia tietoon, sen tiedon tuottamiseen ja jäsentelyyn. Tässä taiteellis-pedagogisessa opinnäytetyössä tarkastellaan luovuutta ja sen merkitystä yhteiskunnassa sekä pohditaan kaikille kuuluvaa kasvatusvastuuta eri näkökulmista. Työ fokuoitetuu produktin sijaan prosessiin eli taiteelliseen ja pedagogiseen työskentelyyn sekä sen myötä muodostuneisiin huomioihin.</p> <p>Opinnäyte koostuu katsauksista monitaiteisen tuotoksen kamaritaide-konserttiin, pedagogisen tuotoksen kokeilevaan opetustyöhön kouluilla ja yrityksen perustamiseen. Tutkimuksen kokonaisuus rakentuu henkilökohtaiselle tarpeelle vahvistaa ymmärrystä sekä itselle sopivasta ja hedelmällisestä taiteellisesta prosessista että laajemmasta yhteiskunnallisesta näkökulmasta taiteen tehtäviin ja vastuulliseen rooliin niissä.</p> <p>Opinnäytetyön parissa vietettynä aikana tarkkailtiin ja jäseneltiin omaa taiteilija-pedagogiminää sekä sen rinnalla toimivia ajatuksia itsestä, elämästä ja yhteiskunnasta. Työn keskiössä oli merkityksellisyys. Se ohjaa taiteellista ja pedagogista toimintaa ja on niiden liikkeellepaneva voima. Opinnäytetyön tarkastelun tuloksilla osoitetaan, että merkityksellisyydellä on väliä myös muille taidekasvatuksen kentällä oleville ja laajemminkin.</p> <p>Katsottaessa pedagogista ja taiteellista toimintaa taiteellisen tutkimuksen kehysten läpi saavutetaan yksityiskohtaisempi näkymä. Opinnäytetyöprosessi vahvasti halua jatkaa tutkimusta taiteen kentällä. Taiteen merkityksellisyys meille jokaiselle on tutkimuksen arvoinen nyt ja tulevaisuudessa.</p> <p>Opinnäytetyö osoittaa positiivisen pedagogiikan tärkeän merkityksen sekä yhdessä tekemisen voiman luovuuden rakentajana ja hyvinvoinnin edistäjänä.</p>		

<p>Asiasanat esitys, hiljainen tieto, jaettu asiantuntijuus, luovuus, merkityksellisyys, monitaiteisuus, motivaatio, positiivinen pedagogiikka, reflektio, taiteidenvälisyys, yhteisöllisyys</p>

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date March 2023	Author Pia Lempiälä
Degree programme Bachelor of Culture and Arts, Music Pedagogue		
Name of thesis CREATIVELY INTO ADULTHOOD. The power of working together		
Centria supervisor Annika Mylläri	Pages 32	
Instructor representing commissioning institution or company		
<p>Artistic research makes it possible to study any problem or phenomenon and gives the means to find new perspectives on knowledge, the production and structuring of its knowledge. This artistic-pedagogical thesis examines creativity and its significance in society and considers everyone’s educational responsibility from different perspectives. Instead of a production, the work focuses on the process, that is, for artistic and pedagogical work as well as the attention formed with it.</p> <p>This thesis consists of reviews of a multi-artistic chamberart-concert, experimental teaching work in schools and the establishment of a company. The research as a whole is built on a personal need to strengthen the understanding of both a suitable and fruitful artistic process for oneself and a broader societal perspective on the tasks of art and a responsible role in them.</p> <p>During the time spent on the thesis, the artist-pedagogical self was observed as well as ideas about oneself, life and society that work alongside it. At the heart of the work was relevance. It guides artistic and pedagogical activities and is their driving force. The results of the thesis review show that relevance also matters to others in the field of art education and beyond.</p> <p>When viewing pedagogical and artistic activities through the frameworks of artistic research a more detailed view is achieved. The thesis process strengthened the desire to continue research in the field of art. The relevance of art for each of us is worth exploring now and in the future.</p> <p>The thesis demonstrates the important importance of positive learning and the power of working together as a builder of creativity and a promoter of well-being.</p>		

<p>Key words performance, silent knowledge, shared expertise, creativity, import, multi-art, motivation, positive learning, reflection, inter-art, communality</p>

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHTANI	3
2.1 Tutkiva ja kokemuksellinen oppiminen.....	3
2.2 Ongelmaperustainen pedagogiikka	4
2.3 Vahvuuspedagogiikka.....	5
2.4 Positiivinen pedagogiikka	6
2.5 Monitaiteisuus ja taiteidenvälisyys.....	7
2.6 Ammatinkuva ja asiantuntijuuden kehittyminen	8
3 TOIMINNALLISET LÄHTÖKOHTANI	10
3.1 Minä muusikkona.....	10
3.2 Kamaritaide-konsertti ”A-ikuisuus”	11
3.2.1 Yuki-onna, op. 31 (1976).....	11
3.2.2 Lintulaulut (1995).....	12
3.2.3 NIHIL - musiikkia ei mistään (ke. 2009).....	13
3.3 Minä pedagogina	14
3.4 Kokeileva opetustyö	15
4 YRITTÄJÄKSI RYHTYMINEN	16
4.1 Eheytetty koulupäivä	17
4.2 Yhteistyö: esikoulu ja 3.–6. luokat.....	18
4.3 Kokemukset yhteistyöstä	19
5 AINEISTO JA MENETELMÄT	21
6 LUOVUUS KUULUU KAIKILLE	23
6.1 Haasteet.....	24
6.2 Pohdintoja taidekasvatuksesta ja sen tulevaisuudesta	26
LÄHTEET	30

1 JOHDANTO

Kuinka kantaa vastuuta opettajan ja esittävän taiteentekijän kasvatustehtävästä lisääntyvän kilpailun ja henkisen pahoinvoinnin keskellä? Mitä tarvitaan, että tämä arvokas työ lasten ja nuorten parissa mahdollistuu? Kasvatustieteen emeritusprofessori Kari Uusikylä ehdottaa, että Suomi ryhtyisi rahoittamaan enemmän päiväkotia ja kouluja. Tämä erinomainen ehdotus tulisi ottaa vakavasti. Elämme aikaa, jossa iso osa uutisista täyttyy maailmalla tapahtuvista levottomuuksista, sodista ja terrorismista. Uutisointi on nopeaa, ja sitä on saatavilla vuorokauden ympäri. Tulevaisuuden taloudelliset uhkakuvat tulevat tutuiksi hyvinvoinnin rehottaessa vierellä. Surullisten ja synkkien aiheiden sekä ristiriitojen mukanaan tuoma ahdistus lisääntyy. Arvomaailmaa hallitsee kilpailu. Vain menestyjät palkitaan. Tarjolla on selviämiskamppailua. Osa nuorista joutuu sivuraiteille. Syrjäytymistä tapahtuu enenevässä määrin. Uhkakuvat luovat ympäristöön toivottomuuden tuntua.

Millä tavoin voimme tämän päivän yhteiskunnassa tukea yksilön tulevaisuususkkoa? Millä tavoin voimme pitää yllä kasvatuksen perusolemuksen kuuluvaa toivon perspektiiviä? Meillä aikuisilla on mahdollisuus vaikuttaa. Jokaisella lasten ja nuorten kanssa vietetyllä ajalla on vaikutuksensa lapsen ja nuoren hyvinvointiin. Kasvatamme heitä tekemisillämme ja tekemättä jättämisillämme. Tarvitaan turvallisia, viisaita ja rakastamaan kykeneviä aikuisia. Arvokasta kasvatustyötä tekevien aikuisten jaksamisesta tulee huolehtia. Vastuu johtajilla on suuri. Hyvä johtaja omaa riittävästi viisautta, älyä ja luovuutta. Pelkät puheet eivät riitä, kun tavoitellaan luovaa ja hyvinvoivaa yhteiskuntaa.

Nyt, jos koskaan, tarvitaan viisautta koulumaailman rakenteellisiin ratkaisuihin ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, rahaa unohtamatta. Masennus on vakava kansantautimme. Luovuus on jokaisen ihmisen mahdollisuus. Luodessaan ihminen on hyvinvoinnin lähteellä. Luovuuden arvo mielenterveyden ja onnellisuuden edistäjänä on suunnaton. Luovuus elää vapaudessa ja vaatii aikaa. Luovuus kehittyy avoimessa ja luottavaisessa ilmapiirissä, ilman pakkoa ja kuria. Käytännön menetelmiä hyvinvointityöhön tarvitaan lisää, mutta perimmäinen kysymys on lapsen kehitykseen liittyvän tiedon lisääntyminen ja arvojen muutos. Jokainen yhteinen hetki on hyvää tuottavan kohtaamisen mahdollisuus. Uskon mahdollisuuden purkaa kilpailuideologian korostamisesta syntyvää rakenteellista väkivaltaa kasvatuksen maailmassa.

Minussa elää muusikko, pedagogi ja yrittäjä. Tässä opinnäytetyössä matkataan kasvutarinaani autoetnografista tutkimustapaa käyttäen. Työssä käytetyn narratiivisen kirjallisuuskatsauksen avulla valottuu laaja kuva käsiteltävistä aiheista. Monitaiteiset, taiteidenväliset projektit ja esitykset vievät paljon aikaa. Pedagogin pitkäjänteisen työn tulokset ottavat aikaa. Yrittäjyyteen kuuluvaan uuden luomiseen, asioiden eteenpäin viemiseen, vastuun ottamiseen ja tulosten aikaansaamiseen kuluu aikaa. Opinnäytetyöhön käytetty pitkä aikajana on mahdollistanut sen, että olen voinut yksityisen ja henkilökohtaisen kokemustiedon kautta ymmärtää jotain uutta ja tärkeää hyvinvoivan yhteiskunnan perustarpeista. Luovuus kuuluu kaikille.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHTANI

Opettaminen ei ole vain yksilön tietojen ja taitojen lisäämistä, vaan siinä on kyse aina myös kasvattamisesta. Kasvatuksen tarkoitus on tukea lapsen kasvua niin, että lapsi oppii aikuiselta elämään tarvittavat taidot (Trogen 2020, 11). Tämä tarkoittaa läsnäoloa, kuuntelua, ymmärtämistä, keskustelua ja empatiaa. Yhteiskunnan muutos on tehnyt kasvattajan tehtävän yhä vaativammaksi. Kaupungistuminen ja media tuovat lasten lähelle monia vanhempien kanssa kilpailevia vaikuttajia. Uutta tietoa ja uusia kokemuksia tarjoutuu joukkotiedotuksesta ja kulttuuriteollisuudesta pilvin pimein. Nämä kanavat kiinnittävät lasten ja nuorten huomion itseensä salamannopeasti. Jos vanhemmat eivät osaa tai eivät jaksaa tukea riittävästi, lapsen mahdollisuus ajautua harhateille on paljon suurempi kuin aikaisemmin (Verkosto vahvaksi. Toimiva vuorovaikutus perheiden kanssa 2013, 17). Tarvitaan uusia hyvinvointiamme tukevia taitoja sekä itsesääätelyä. Mielen hyvinvointi on viimein noussut kehon hyvinvoinnin rinnalle. Näitä taitoja ei opetettu minun lapsuudessani, joten opettelen ja opetan niitä nyt samanaikaisesti.

2.1 Tutkiva ja kokemuksellinen oppiminen

Työelämä Suomessa on isojen haasteiden keskellä. Vanhat keinot ja menestyksen lähteet murenevat. Väestön vanhetessa entistä vähemmillä resursseilla pitäisi tuottaa entistä enemmän. Työtä tulisi jaksaa tehdä entistä pidempään ja entistä tehokkaammin. Tässä kaikessa tulisi onnistua samalla, kun työpaikkojen uudelleenorganisoinnit ja jatkuvat muutokset nakertavat työntekijöiden työhyvinvointia ja kokemusta työn mielekkyydestä. Tutkiva lähestymistapa omaan työhöni on helpottanut työssä jaksamista ja lisännyt myös ammatillista itsearvostusta. Kaikkien ei tarvitse osata kaikkea. Erilaiset ihmiset täydentävät toisiaan. Työssä jaksaminen ja työn ilo pohjaa yhteisöihin, ei yksilöitten ominaisuuksiin. Tutkivassa oppimisessa on keskeistä jaettu asiantuntijuus. Se antaa mahdollisuuden sellaisille oivalluksille, joita kukaan yhteisön jäsenistä ei yksinään pystyisi tuottamaan. Itselleen asetetut aiheeseen liittyvät ongelmat ja kysymykset sekä omien ja toisten käsitysten, selitysten ja johtopäätösten vertailu on tärkeää tutkivassa oppimisessa. Prosessin kaikki osavaiheet jaetaan oppimisyhteisön jäsenten kesken.

Kokemuksellinen oppimiskäsitys pohjaa humanistiseen oppimisenäkemykseen, joka painottaa oppimisen vuorovaikutuksellisuutta, yhteisöllisyyttä ja opettajan asemaa ohjaajana. Kokemuksellinen oppimisenäkemyksen korostaa oppimisen prosessiluonnetta, syklisyyttä ja reflektion merkitystä oppimisessa (Poikela 2003, 123). Se juontaa juurensa jo 1930-luvulta John Deweyltä (1859–1952) peräisin olevaan

sanontaan ”learning by doing”, tekemällä oppiminen (Anttila 2017). Dewey korostaa oppijan omaa kokemusta oppimisen lähtökohtana ja opetuksen järjestämisen periaatteena. Hänen mukaansa älykkyys ei ole synnynäistä, vaan kokemusten kautta kehittyvä ominaisuus. Deweyn mukaan koulutuksen tärkein tehtävä on mahdollistaa yksilön henkilökohtainen kasvu. (Anttila 2017.)

Pidemmälle kokemuksellisen oppimisen mallia on kehittänyt David Kolb (s. 1939). Pelkkä kokemusten olemassaolo ei takaa oppimista. Tarvitaan kokemusten tietoista käsittelyä eli reflektointia. Opetuksessa reflektiota edistäviä keinoja ovat esimerkiksi ryhmäpohdinnat, palautekeskustelut ja oppilaan itsearvioinnit. Reflektio on älyllistä ja affektiivista eli tunteisiin vaikuttavaa toimintaa. Siinä yksilö tutkii kokemuksiaan ja tietojaan saavuttaakseen uuden ymmärtämisen tason. Kolbin näkemyksen mukaan oppiminen etenee konkreettisia kokemuksia ja toimintaa reflektoiden kohti ilmiöiden teoreettista ymmärtämistä ja parempia toimintamalleja. Teorian ja käytännön välinen liike tuottaa kokemuksellista tietoa. Tätä tietoa kykenee luomaan ainoastaan oppija itse. (Anttila 2017.)

Kokemuksellisen oppimisen malleissa ongelmanratkaisu on yksi oppimiseen kuuluvista prosesseista. Oppimisen lähtökohta ja ydin on reflektio. Oppiminen hahmottuu jatkuvassa suhteessa oppimisympäristöön ja vuorovaikutuksessa muihin oppijoihin reflektion avulla. Reflektio on keino pysyä ajan tasalla sekä itsen että ympäristön suhteen ja tarkistaa oman toiminnan suuntaa oppimisen aikana. Reflektiota voidaan ajatella tapahtuvan toimintaa ennen, toiminnan aikana ja toiminnan jälkeen. Tunnetuin ja yleisin näistä on toiminnan jälkeen tapahtuva reflektio, josta käytetään myös nimitystä takautuva oppiminen. Toiminnan aikana tapahtuvan reflektion ajatellaan taasen olevan reflektion haastavin muoto, sillä se vaatii taitoa reflektoida olemassa olevaa hetkeä ja sen tulisi tapahtua samanaikaisesti itse toimintaan osallistumisen ja tekemisen kanssa. Toimintaa ennen tapahtuvan reflektion lähtökohtana toimii itsereflektio, jonka tarvittaviin taitoihin lukeutuu ymmärrys siitä, että ajatukset ovat olettamuksia ja omia henkilökohtaisia tulkintoja. Itsereflektion ilmentymä on yksilön kyky tiedostaa omia tunteita ja ajatuksia, ja sen keskeinen piirre on myös tunnistaa prosessit, jotka ovat johtaneet niihin. (Partanen 2021, 27.)

2.2 Ongelmaperustainen pedagogiikka

Ongelmaperustaisessa pedagogiikassa korostuu oppijakeskeisyys (Poikela 2003, 47). Fokus on oppijassa sekä oppimisen yksilöllisissä ja yhteisöllisissä oppimisprosesseissa. Reflektointitaidot ovat menestyksellisen oppimisen tärkeä osa. Ongelmaperustaisen oppimisen yhteydessä reflektointi kohdistuu

oleellisesti ryhmän työskentelyyn ja koko oppimisprosessin jatkuvaan arviointiin oman oppimisen lisäksi. Reflektio on kompleksinen prosessi. Siinä kognitiiviset ja emotionaaliset tekijät liittyvät vuorovaikutteisesti toisiinsa. Negatiiviset tunteet voivat toimia tehokkaina oppimisen estäjinä tai johtaa opitun virheellisiin tulkintoihin. Positiiviset tunteet ja kokemukset puolestaan toimivat vahvana kannustajana ja edistävät oppimista. Ongelmaperustaista oppimista voidaan pitää esimerkkinä projektikeskeisestä lähestymistavasta. Projekti antaa teorian ja käytännön yhdistämisen myötä merkityksen koko oppimiselle. Yksilö- ja ryhmäkeskeisyys ovat tärkeitä, mutta käsiteltävä tehtävä tarjoaa niille kontekstin. (Poikela 2003, 58.)

Ongelmaperustaisessa oppimisessa oppijoiden omat kokemukset nousevat keskeiseen asemaan. Tämä toimii kaiken oppimisen organisoinnin periaatteena. Oppijoita ohjataan käsittelemään ja prosessoimaan aiempia kokemuksiaan tai heidät saatetaan kohtaamaan aktiivisesti uusia kokemuksia. Oppijoiden oman kokemuserustan tunnistaminen on ensiarvoisen tärkeää. Oppijoiden oletetaan ottavan osaa oppimisensa suunnitteluun, organisointiin ja arviointiin. He ovat aktiivisia toimijoita, eivät ainoastaan osallistujia muiden suunnittelemassa ja kontrolloimassa toiminnassa. Teoriatietoa ammennetaan ongelmanratkaisun vaatimalla tavalla. Fokus on paremminkin tiedon hankkimisen ja oppimisen prosessissa kuin yksin näiden prosessien lopputuloksessa. Opettajan työn painotus ei ole tiedon esittämisessä, vaan opastamisessa oppijaa oppimisen taidoissa ja ongelmanratkaisuisissa. (Poikela 2003, 142–143.)

Ongelmaperustaisessa oppimisessa tulisi opettajien työssään onnistua ylittämään oppiaineiden muodostamia rajoja. Ongelmaperustaista oppimista ei voida määritellä opetusmenetelmänä. Näin siksi, että se edellyttäisi toteutuakseen kokonaista opetuskulttuurin muutosta. Ongelmaperusteista oppimista on kuvattu yhtenä ratkaisuna ammatillisen korkeakoulutuksen kriisiin siirryttäessä modernista yhteiskunnasta postmoderniin yhteiskuntaan. Nopea yhteiskunnallinen muutos on pakottanut määrittelemään koulutuksen tavoitteita uudelleen syystä, että koulutuksen on kyettävä tarjoamaan parhaat mahdolliset eväät nopeasti muuttuvaa työelämää varten. Koulutuksen on pyrittävä osaamisen tuottamiseen, eikä sen tavoitteena voi olla pelkästään tiedon tarjoaminen. (Poikela 2003, 83.)

2.3 Vahvuuspedagogiikka

Ihmismieli on katastrofoiva. Tämä tarkoittaa sitä, että meillä on taipumus kohdistaa huomiomme mokiin, vikoihin ja toimimattomuuksiin, ja lähteä liikkeelle korjauskeskeisesti. Emme kuitenkaan pääse

parhaisiin tuloksiin vain yrittämällä hioa heikkouksia pois. Kenenkään mieli ei voi voida hyvin, jos panostamme koko ajan eniten asioihin, jotka taidamme heikoiten. Mielen hyvinvoinnin yhteydet oppimiseen, fyysiseen terveyteen, ihmissuhteisiin ja laajasti ottaen elämässä menestymiseen ovat ilmeiset. Tarvitaan ajattelun muutosta, kun lähdemme tietoisesti kohdistamaan huomiomme jo toimiviin seikkoihin ja hyvän huomaamiseen. Vaaditaan asiantuntemusta, rohkeutta sekä oppilaantuntemusta sellaisten henkilökohtaisten opetussuunnitelmien laatimiseen, joissa vahvuudet ja niille rakentaminen ovat keskiössä. Vahvuuspedagogiikka tarkoittaa tietoista keskittymistä siihen, mikä kussakin oppijassa on hyvää ja toimivaa. (Uusitalo-Malmivaara 2018.)

Vahvuuspedagogiikassa nimetään ja mitataan seikkoja, jotka tuottavat onnistumisia. Vahvuuksia käytettäessä oppimisen ilo kasvaa ja oppimistulokset paranevat. Tämä lisää hyvinvointia, itseluottamusta, sosiaalisia taitoja sekä toisten hyväksymistä. Paraskin palaute voi kuitenkin unohtua. Tämä johtuu aivojemme taipuvaisuudesta märehtiä negatiivisten asioiden havaitsemisissa. Onnistumisiin kannattaa siis pysähtyä. Oppilaat lähtevät usein mielellään kehittämään vahvuuksiaan, jos opettaja uskoo heidän kykyihinsä. Pidän omana vahvuutenani sitä, että uskon oppilaisiini silloinkin, kun oppilaat eivät itse usko. Palautteenantoa ja työn imua tutkinutta professori Jari Hakasta (Uusitalo-Malmivaara 2018) siteeraan: ”Älä pihtaa positiivisessa palautteessa!” (Uusitalo-Malmivaara 2018.)

2.4 Positiivinen pedagogiikka

Professorit Martin Seligman ja Mihály Csíkszentmihályi (Positiivisen psykologian voima 2014, 18) kirjoittavat positiivisen psykologian ensiaskeleita muistellessaan: ”Miten voimme ehkäistä nuorten masennusta, päihteidenkäyttöä tai skitsofreniaa, jos heillä on geneettistä riskiä ja ympärillään maailma, joka ruokkii näitä ongelmia? Miten voimme vähentää kouluväkivaltaa, jos lapsilla on aseita kätensä ulottuvilla, itsehillintä ja vanhempien valvonta puuttuvat?” Nämä samaiset professorit aloittivat yhdessä parinkymmenen kollegansa kanssa liikkeen, jonka päämääränä oli hyvinvoinnin tieteellinen tutkimus. Positiivinen psykologia on laajentunut monihaaraiseksi tieteenalaksi tämän vuosituhaten puolella. Sen kenttään kuuluu käyttäytymisen ja ajattelun ilmiöiden tutkimista mitä erilaisimmissa yhteyksissä päiväkodeista puolustusvoimiin. Ideana on diagnosoida hyvää ja löytää jokaisesta ihmisestä vahvuudet, joiden avulla sekä oma että yhteisöjen vointi paranee. (Positiivisen psykologian voima 2014, 18–19.)

Positiivinen pedagogiikka on pedagoginen suuntaus, joka pohjautuu positiivisen ja humanistisen psykologian viitekehykseen ja tutkittuun tietoon (Vuorinen 2022). Positiivista pedagogiikkaa kutsutaan myös vahvuuskasvatukseksi. Siinä korostuu ennen kaikkea jokaisen lapsen ja nuoren hyvän huomaa- minen, arvostava kohtaaminen ja vaikeuksissa auttaminen. Kun lapsi ja nuori harjoittelee huomaamaan omat onnistumisensa, kokemukset muuttavat häntä pysyvästi vahvemmaksi. Näin ollen hän löytää myös puskuria elämän vastoinkäymisten varalle. Voimme harjoittaa kykyämme havaita myönteisiä tunteita positiivisen pedagogiikan keinoin. Pedagogiikan keskiössä on sosioemotionaalisten taitojen ja luontevahvuuksien arvostaminen ja opettaminen, yhtä lailla kuin perinteisten kouluaineiden opetta- minen. Positiivisen pedagogiikan tutkimusta ja käytännön oppeja voidaan soveltaa kaikkeen päiväko- deissa ja kouluissa sekä toisella asteella tapahtuvaan opetus- ja kasvatustyöhön (Vuorinen 2022). Mo- nipuolisia toimintamalleja on tutkitusti jalkautettu lapsista vanhuksiin. Jokainen tarvitsee apua omien vahvuuksien tunnistamiseen ja rohkaisun sekä myönteisen palautteen saamiseen.

2.5 Monitaiteisuus ja taiteidenvälisyys

Taiteilija-pedagogin työnkuvaan kuuluu työskentely vastakohtaisuuksien parissa erityyppisten, julkis- ten taideinstituutioiden vaihtelevassa maastossa. Taiteilijuus on muuttumassa. Niin institutionaalisen kuin vapaankin kentän piirissä on hyvä tiedostaa, että taidehankkeet sisältävät usein elementtejä, jotka itse asiassa vaativat monialaista työryhmää. Tällaisen työryhmän jäsenten tulisi kyetä työskentelemään ja kommunikoidaan keskenään. Uutta ei kuitenkaan ole se, että eri taiteenalat ovat keskinäisessä vuo- rovaikutuksessa. Tätä on tapahtunut jo vuosituhansien ajan.

Vaikka monitaiteiset, taiteidenväliset esitykset ja projektit vievät paljon aikaa, tuovat ne aina muka- naan jotain uutta, jotain kokeilevaa, yllättävää, herkistävää ja inspiroivaakin (Karttunen 2020, 91). Tä- män kaiken olen itse kokenut taiteilijan työssäni, kun olen saanut tehdä yhteistyötä tanssijoiden, ko- reografien, kuvataiteilijoiden, näyttelijöiden, ohjaajien, muusikoiden, säveltäjien, orkestereiden, kapel- limestareiden, valokuva- ja mediataiteilijoiden, valo- ja äänisuunnittelijoiden ja käsikirjoittaja-drama- turgien kanssa. Karttunen (2020, 76–77) painottaa, että taiteidenvälisyyttä kehitettäessä eri taiteenla- jien osaamista ei saa menettää, vaikka toisaalta ankarat genererajat voivat olla latistavia ja taiteenvastai- sia. Monitaiteisuuden ydin pedagogisessa mielessä on siinä, että toisen taiteenlajin parissa työskentely avaa silmiä oman taiteenlajin suhteen. Monitaiteinen työskentely on kokemuksellista. Tämä kokemus auttaa käsittelemään oman taiteenlajin ilmiöitä toisesta näkökulmasta.

Taiteidenvälisyys on mukana taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa (2017). Perusopinnoissa osana esittämisen ja ilmaisemisen tavoitteita on kannustaa oppilasta tutustumaan muiden taiteenlajien ilmaisukeinoihin sekä taiteiden väliseen vuorovaikutukseen. Syventävissä opinnoissa tavoitteena on kannustaa oppilasta käyttämään musiikkia monipuolisesti ilmaisun välineenä, ja ohjata oppilasta soveltamaan ilmaisussaan myös muiden taiteenlajien ilmaisukeinoja. Taiteidenvälisyyteen ja monitaiteisuuteen sisältyvän erikoisosaamisen kuuluminen taiteen ammattipintojen opetussuunnitelmiin on tarpeellista.

2.6 Ammatinkuva ja asiantuntijuuden kehittyminen

Koen tekeväni pianonsoitonopettajana, säestäjänä sekä esittävän työn tekijänä kutsumustyötä. Sen ytimessä on ajatus toisten palvelemisesta. Monet yhdistävät kutsumuksen hengellisiin työtehtäviin tai auttamisammatteihin. Tässä on kuitenkin kysymys hyvinvointia tukevan kutsumustyön näkemyksestä. Sen ytimessä on ymmärrys siitä, minkälaiset arkiaskareet palkitsevat parhaiten ja miten niiden kautta voi synnyttää toisille arvokkaita tuloksia. Kutsumus seuraa siitä, kun tekee rakastamaansa työtä niin, että siitä on muille aitoa iloa ja hyötyä. Lukuisat tutkimukset ovat osoittaneet, että ihmisen hyvinvointia ja motivaatiota ylläpitää psykologisten perustarpeiden tyydyttyminen. Nämä perustarpeet – omaehtoisuus, kyvykkyys, yhteisöllisyys – synnyttävät sisäisen motivaation kipinän. Intohimo ja itsetuntemus ruokkivat toimintaa, jonka tulokset suuntautuvat yhteiseen hyvään. Vaikka kutsumustyö kumpuaa itsetuntemuksesta, kutsumus ei ole koskaan yksityisasia. Päinvastoin jokainen kutsumustyö on palveluammatti. (Positiivisen psykologian voima 2014, 366–367.)

Taitojen tietopitoisuuden kasvu on yleinen piirre inhimillisen kulttuurin kehityksessä. Keskeiselle sijalle nousee *asiantuntemus* eli tieto, joka koskee jonkin taidon oppimista ja tehokkuutta. Asiantuntijoilla on taito tunnistaa olennainen tieto sekä hahmottaa ja yhdistää tieto yhtenäisiksi kokonaisuuksiksi. Opettajan asiantuntijuus rakentuu sosiaalisena prosessina alituisessa yksilön ja ympäröivän yhteisön vuorovaikutuksessa. Yksilöt rakentavat sosiaalisissa prosesseissa omaa osaamistaan, mutta samalla yksilöiden keskinäinen vuorovaikutus on tärkeää työyhteisössä tapahtuvan yhteisen osaamisen rakentumisessa. Jaetun asiantuntijuuden muodostuminen on prosessi, johon kaikki jäsenet osallistuvat omista lähtökohdistaan. Siinä hyödynnetään olemassa olevaa tietoa ja tuotetaan uutta. Asiantuntijuuden jakamisen perusedellytyksiä ovat vuorovaikutus, neuvottelu, päätöksenteko ja työn arviointi. Opettajuudessa on jatkuvasti läsnä sekä oman oppijuuden että oman asiantuntijuuden elementit. Oppiminen

jatkuu työssä. Opettajan tulee kehittää jatkuvasti omaa osaamistaan ja asiantuntijuuttaan. Asiantuntijoiden ammattitaidon pohjalla on laajaa hiljaista tietoa. Suuri osa huipputaidoista on hiljaista tietoa. Ammatillisessa osaamisessa kokemuksella ja hiljaisella tiedolla on tärkeä merkitys. Hiljaisen tiedon avulla voidaan kehittää osaamista. Kokeneiden asiantuntijoiden arvokasta tietoa voi hävitä, jos hiljaista tietoa ei tunnisteta eikä jaeta työyhteisössä. Varsinkin suurten ikäluokkien eläköitymisten myötä tärkeää kokemuksellista taitoa ja tietoa voi poistua työpaikoilta. Pitkään työtä tehnyt ja ammattilaiseksi kehittynyt työntekijä on organisaatiolleen arvokas. (Virtainlahti 2009, 109–110.)

Opettajan yksi tärkeä ammattitaidon osa-alue on kyky, halu ja taito tunnistaa ja kehittää oppilaiden sosioemotionaalisia taitoja. Näitä taitoja eli kykyä säädellä omia tunteita ja tunteisiin liittyvää käyttäytymistä tarvitaan, kun ollaan vuorovaikutuksessa ja toimitaan yhteistyössä toisten ihmisten kanssa. Tässä tärkeässä ammattitaidon osa-alueessa opettajan asiantuntijuus voi kehittyä vain yhdistämällä työelämän aikana syntynyttä kokemustietoa sekä koulutuksen aikana hankittua teoreettista ja käytännöllistä tietoa. Erilaisten tietomuotojen tulee olla läsnä koko ajan. Emotionaalinen älykkyys eli tunneäly koostuu kahdesta toisiinsa kietoutuvasta käsitteestä, tunne ja äly. (Virtanen 2015, 27.) Lapsuustutkija William Hartup (RINNALLA. Taide, kerronta ja sosiaalisemotionaalinen oppiminen varhaiskasvatuksessa 2020, 25) toteaa: ”Merkittävin aikuisuuden selviytymistä ennustava tekijä lapsuudessa ei ole älykkyys tai kouluarvosanat, vaan se, miten lapsi tulee toimeen toisten ihmisten kanssa.”

3 TOIMINNALLISET LÄHTÖKOHTANI

Kun luovuuden syvin olemus ymmärretään vapaaehtoiseksi itsensä toteuttamiseksi, on mahdollista elää hyvä ja onnellinen elämä. Luovuuden edistämiseksi tärkeintä ovat luovat yhteisöt. Tulosvastuun paineet, kilpailu, palkitsemisjärjestelmät, arviointi ja valinnanvapauden rajoittaminen ohjaavat mielenkiinnon pois itse työstä. Tällainen ilmapiiri takaa luovuuden tukahtumisen. Jokainen työyhteisö, koulu- luokka ja koti joko tukee tai tukahduttaa luovuutta. Tunteet tarttuvat. Luovassa yhteisössä saa erehtyä ilman ikäviä seurauksia. Luovassa yhteisössä vallitsee luottamus. Luovassa yhteisössä vapaus ja leikinomaisuus kuuluvat asiaan. Riskinotto on sallittua. Itsensä toteuttaminen, luomisen ilo, lisää onnellisuutta.

3.1 Minä muusikkona

Musiikin esittäminen ja tuottaminen on olemisen ja tekemisen tapa. Se on myös sosiaalista ja inhimillistä vuorovaikutusta. Musiikin esittämisessä ilmenevät tietämiseen, ajattelemiseen ja ymmärtämiseen liittyvät kognitiiviset tekijät. Esitys on aina tehty kokonaisuus. Sen tarkoituksena on vaikuttaa, eikä se yleensä pyri mihinkään aineelliseen tuotantoon. Esitys voi toteutua vain presensissä. Se on tiukasti sidottu aikaan, eikä sen toteutumisaika koskaan toistu. Esityksen valmistelu voi alkaa vasta aivan esityksen kynnyksellä tai jo vuosikausia etukäteen. Uskottavuus on yksi hyvän esityksen tunnusmerkkejä.

Esitys vaatii toteutuessaan yleisön läsnäolon. Esityksen tehtäviä on myös yleisön vastaanottokyvyn kehittäminen ja mielikuvituksen vapauttaminen. Esitys välittyy havaintojen ja aistimusten kautta, ja varsinainen kokemus keriytyy esityksen mittaan yleisön mielissä. Yleisö on tavallisesti enemmän tai vähemmän sattumanvarainen joukko, eikä suinkaan mikään homogeeninen kokonaisuus. Esityksen vastaanoton tutkimiseen on saatu uusia välineitä, kun tutkimusmenetelmiä on otettu käyttöön kielitieteen ja viestintäteorian alueelta. Katsojatutkimusten perusteella on mahdollista hahmottaa erityinen vastaanottajatypologia, jota hallitsee viisi päätyyppiä. *Antautuva* vastaanottaja pystyy eläytyvään vastaanottoon esityksen juonellisten ja tunteisiin vetoavien elementtien kautta. *Ahmivalle* vastaanottajalle pelkäänsä oma läsnäolo ja osallistuminen esitystilanteeseen tuottaa tyydytyksen. Hän on kiitollinen, vaikkakin usein pinnallisesti suhtautuva yleisö. *Arvioiva* vastaanottaja on vaateliias, mutta myös kiinnostunut. Hän on yleensä saanut vahvan tiedollisen pohjan esityksen seuraamiselle. *Ahdistuneella* vastaanot-

tajalla on kosolti ennakko-odotuksia. Hän uskaltaa vähän, ja jännittää mukaan tempautumista. *Avuttomalla* vastaanottajalla on niukasti ennakko-odotuksia, eikä juuri valmentavaa tietoa tai kokemusta. (Esiintyjä – taiteen tulkki ja tekijä 1995, 28–29.) Moninainen on se joukko, jolle esitys jaetaan.

3.2 Kamaritaide-konsertti ”A-ikuisuus”

Tuottamassani ”A-ikuisuus” kamaritaide-konsertissa toteutui monitaiteinen kokonaisuus reaaliajassa kommunikoivasta musiikista, tanssista ja kuvasta. Konserttiohjelmaan valikoitui kolme suomalaista säveltäjää: Pehr Henrik Nordgren, Eero Hämeenniemi ja Ville Kangas. Produktio sisälsi henkilökohtaista työskentelyä säveltäjien kanssa. Alkuperäinen ajatus oli esittää elossa olevien nykysäveltäjien musiikkia. Tilanne muuttui, kun säveltäjä Nordgren kuoli runsas vuosi ennen konserttiajankohtaa 25.8.2008. Nordgren herätti jo perusopintojen aikana kiinnostukseni nykymusiikkiin. Lukuisat kohtaamiset säveltäjän kanssa antoivat arvokkaita ajatuksia ja rikastuttivat teosten tulkintoja. Kamaritaide-konsertin sävellykset ajoittuvat 1970- , 1990- ja 2000-luvuille. Kankaan sävellys oli tilausteos, joka kantaesitettiin ”A-ikuisuus” kamaritaide-konsertissa. Kuolema on voimakkaasti läsnä kaikissa teoksissa. Kuolema aiheena ei kuitenkaan ollut määräävä tekijä ohjelmavalinnassa. Nordgrenin, Hämeenniemen ja Kankaan luomia teoksia tulkitsi lavalla yksitoista taiteentekijää.

3.2.1 Yuki-onna, op. 31 (1976)

Kamaritaide-konsertissa ensimmäisenä esitetty teos ”Yuki-onna” on yksi osa Pehr Henrik Nordgrenin (1944–2008) säveltämästä pianosarjasta *Kwaidan balladit*. Sarja sisältää kolmetoista japanilaisten kummitustarinoiden pohjalta sävellettyä balladia. tarinat löytyvät Lafcadio Hearnin vuonna 1904 julkaisemasta kirjasta *Kwaidan*. Yuki-onna eli Luminaista pidetään japanilaisissa kansantarinoissa talven personifikaationa. Lumiseen maisemaan sulautuva kylmä nainen on kuvattu kansantarinoissa pitkäksi, kalpean kauniiksi nuoreksi naiseksi. Hän liikkuu lumimyrskyn aikaan ja surmaa varomattomia kulkijoita jäätävällä hengityksellään tai yhtä kolkolla syleilyllään. Hän saattaa ilmestyä ja häipyä lumipyörteenä, mutta pystyy ottamaan myös täysin ihmisen kaltaisen hahmon. Yksi tunnetuimmista Luminaisesta kertovista tarinoista on ”Yuki-onna”. Se kertoo puunhakkaaja Minokichin ja Yuki-onnan kohtaamisesta lumimyrskyssä. (Hearn & Lompola 2003.) Tanssija Jenni Urpilainen ja pianisti Pia Lempiälä tekivät kumpikin omat tulkintansa teoksesta. Musiikkia ja tanssia ei oltu etukäteen sovitettu yhteen.

Japani kuului Pehr Henrik Nordgrenin inspiraation lähteisiin. Nordgrenin teokset huokuvat vahvoja elettyjä tunnelmia, joiden ilmaisu heijastaa usein elämän tummia, jopa traagisia pohjavirtoja. Hän liikkuu suvereenisti erilaisten koulukuntien ja tyyli rajojen ulkopuolella. Nordgren (Music Finland 2023) totesi seuraavaa: ”Musiikki ei ole irrallinen tehty ilmiö, ja tämän takia säveltämistä ei voi erottaa elämästä, kaikesta siitä, minkä näkee ja kokee ja tuntee. Näen säveltämisen eräänlaisena puhetta laajemman ilmaisutarpeen osoituksena, tapana viestittää, kommunikoida kanssaihminen kanssa.”

3.2.2 Lintulaulut (1995)

Toisena kamaritaide-konsertissa esitetty Eero Hämeenniemen (1951–) säveltämä teos ”Lintulaulut” koostuu viidestä osasta: I Pääskyläinen päivälintu, II Tuuli tuo äänen, III Jos olet tuska, IV Juokseeko lapsi, V Nuku, nuku. Hämeenniemi taitaa kirjoittamisen ja puhumisen useilla eri kielillä. ”Lintulaulut” sopraanolle ja pianolle perustuu Hämeenniemen vuosina 1993–1994 sopraanolle ja jousiorkesterille säveltämän *Lintu ja tuuli* -teoksen lauluihin. Mukana on myös intialainen tanssi. Hämeenniemi on tehnyt laulujen tekstit itse suomalaisten ja intialaisten kansanrunojen pohjalta. Keski-Pohjanmaan Kamariorkesteri kantaesitti teoksen, jonka pianoversio valmistui vuonna 1995 Gustav Djupsjöbackan tilauksesta. Hämeenniemi oli iloinen siitä, että teos jälleen ikään kuin palasi kotiseudulleen. Säveltäjä ilahdutti meitä olemalla läsnä kamaritaide-konsertissa, joka tarjosi teoksesta ’lisähenkilöllä varustetun’ version. ”Lintulauluissa” sopraano Krista Kujalan ja pianisti Pia Lempiälän kanssa yhdessä lavalla tulkitsemassa ollut kuvataiteilija Jaana Erkkilä sai etukäteen laulujen sanat sekä nuottikuvat nähtäväkseen, mutta ei musiikkia kuultavakseen. Erkkilä maalasi konsertissa reaaliajassa valtavan isolle kancaalle oman tulkinnan laulusarjassa kuvatun ihmisen elämänkaaresta.

Eero Hämeenniemi antaa hyvin varauksellisesti sanallisia selityksiä musiikistaan. Ihmisten yhteisestä musikaalisuuden olemuksesta Hämeenniemi kirjoittaa seuraavaa teoksessaan *Tulevaisuuden musiikin historia* (2007): ”Jos onnistumme löytämään omasta musiikistamme asioita, jotka vetoavat hyvin erilaisessa ympäristössä kasvaneiden ihmisten musikaalisuuteen, olemme todennäköisesti lähellä ihmisen musikaalisuuden ydintä.” Hämeenniemi kokeili 1970-luvun lopun teoksissaan monipuolisesti erilaisia modernistisia keino varoja. 1980-luvun alussa hän kääntyi aiemmista radikaaleista kokeiluista perinteisemmän, mutta ilmaisuvoimallisemman tyylin pariin.

3.2.3 NIHIL - musiikkia ei mistään (ke. 2009)

Viimeisenä kamaritaide-konsertissa kuultiin ja kantaesitettiin Ville Kankaan (1977–) sävellys ”Nihil – musiikkia ei mistään”. Tulkinnasta vastasi kuusi taiteilijaa: Kreeta-Maria Kentala (viulu), Margit Csanády (oboe), Outi Kangas (harmooni), Juha-Matti Rautiainen (akustinen bassokitara), Pia Lempiälä (piano), Ville Kangas (ääninauha, ohjelmointi, valokuvat). Säveltäjä Kangas on tehnyt monenlaista musiikkia. Hän ilahtui saamastaan tilaisuudesta tehdä klassista musiikkia. Kangas sai vapaat kädet. Hän onnistui löytämään väyliä lähestyä konserttimusiikkia ehkä muilla keinoilla kuin aikamme säveltäjät yleensä. Hän kuvailee tilausteostaan näin: ”Omassa mielessäni teoksessa yhdistyvät ihailemani ambientmusiikin hidas henki, elektroninen ja akustinen äänimaailma, minimalistinen lähestymistapa, toistuvuus sekä kiireiselle nykyihmiselle epätavallinen korkeissa sfääreissä kellehtiminen, meditaatio tai transsi.” Kangas käsittelee sävellyksessään aikaa avaruudesta käsin. Toisaalta hän käsittelee teoksessaan aikaa myös aikuisuuden velvoitteiden ja vastuiden kautta. Esityksessä käytetty ääninauha ja seinälle heijastetut valokuvat ovat säveltäjän omaa tuotantoa. Myös konserttijulisteen valokuva on hänen.

Tässä kantaesityksen konserttiohjelmaan (2009) kirjattuja säveltäjän omia ajatuksia sävellykseen ja sen jokaiseen viiteen osaan liittyen:

”Musiikkia, jonka nyt kuulette, on aikuisten lasten leikkiä.”

1. Aloitus ilman arvoja

”Tässä yksinkertainen aloittaminen ilman arvoja tarkoittaa, paitsi hyviksi havaittavien menneiden aikojen ja niiden arvojen muistamista, myös niiden pois pudottamista. Mennyt aika tarkoittaa niin kahdensadan vuoden takaista aikaa kuin eilispäivääkin. Mitä vain voi tehdä tänään.”

2. Avaruustango

”Kummallinen tanssi avaruuden sfääreissä, missä joku puhuttelee meitä.”

3. Pitkä marssi

”Elämämme on myös yhden sortin pitkä ja välillä väsyttäväkin, itseään toistava marssi. Mutta sama kuinka hätäilimme, aika ei kiirehdi, eikä myöskään hidastele. Sillä on oma vauhtinsa. Se on aika hyvä vauhti, jos vain maltaa hypätä kyytiin.”

4. A-ikuisuus

”Tirkistelkäämme asiaa avaruudesta päin. Maailmankaikkeuden eri osat liikkuvat suuressa kokonaisuudessa hitaasti, kukin omaa rinkiään... maa kiertää aurinkoa, kuu kiertää maata, ihminen syntyy, kasvaa, saa lapsia, jotka kasvavat ja saavat sitten omia lapsia. Ja taas kaikki toistuu, uudelleen ja uudelleen... Aikuisuus on myös kaikkine velvolli-

suuksineen ikuisuudelta tuntuva pitkä aika, vaikka olenkin kaikeksi vasta sen alkupäässä... yritämme vain pyristellä mukana ja teeskennellä, että homma on hallussa. Jokainen aikuinen taitaakin ikuisesti olla - ei sen kummempaa kuin - suurikokoinen lapsi.”

5. Pyörähdys

”Aikaa voisi verrata pitkään köyteen. On pakko olla sekä alku- että loppupää tai sitten ei kumpaakaan. Ajassa emme tiedä vielä olevan kumpaakaan. Voiko aika loppua? Ehkä kaikki pyörähtää jossain vaiheessa taas alkuun.”

3.3 Minä pedagogina

Meillä on tarve ymmärtää maailmaa, sen tapahtumia, toisia, itseämme ja paikkaamme maailmassa. Muiden tarinat auttavat meitä ymmärtämään myös omaa tarinaamme. (Trogen 2020, 168.) Positiiviset yhteydet tuovat ihmisten elämään merkityksellisyyttä. Merkityksellisyyden kokemuksia tuo myös se, kun saa opettaa toisille jotakin. Toisten auttamisesta saa iloa ja voimaa. Merkityksellisen elämän sivutuotteena tulee onnellisuus. Pianonsoiton opetus musiikkioppilaitoksissa toteutetaan pääsääntöisesti yksilöopetuksen muodossa. Tässä tavoitteellisen opiskelun opetuksessa huomion kiinnittäminen kontaktin rakentamiseen ja sen kehittämiseen on yksi merkittävä tekijä. Kun opettaja antaa oppilaalle aloitteen, luvan asioiden kehittämiseksi ja vastuun siitä, mitä tapahtuu, omaa opettaja suotuisan asenteen opetustyöhön. Tällä luodaan tukeva pohja opiskelumotivaatiolle, joka ohjaa merkittävästi oppimista ja opettamista. Motivaatio on keskeinen edellytys oppimiselle. Oppilaiden sisäisten motivaatioiden tukeminen on parasta luovuuden tukemista.

Kuinka tukea nykyajan oppilaita harjoittelemaan mieluiten silloin tällöin päivän kuluessa – aina tuorein voimin – ahkerasti, aina kiinnostuneesti, tarkkaavaisesti ja uupumusta välttäen? Työskentely tuotavassa ryhmässä, jossa kaikki ryhmän jäsenet toimivat aktiivisessa vuorovaikutuksessa kohti yhteistä päämäärää, voi olla motivoivaa ja innostavaa (Salmela-Aro 2018, 167). Kun opiskeltavasta aiheesta kiinnostuu, opiskeluun motivoituu. Tämä lisää sitoutuneisuutta, mikä parantaa osaamisen tunnetta. Kiinnostavan asian kanssa viihtyy ja asian oppii paremmin. Työskentely pienissä ryhmissä pitää kiinnostusta yllä. Ihmisen sosiaalisen perusluonteen vuoksi arvokas elämä kytkeytyy olennaisesti toisiin ihmisiin.

3.4 Kokeileva opetustyö

Avoin ilmapiiri oli läsnä koko ”A-ikuisuus” -produktion ajan. Sain konsertin pianistin ominaisuudessa kokea täydellistä luottamusta kanssataiteilijoiltani. Se toi turvallisuutta ja rohkaisi kokeilemaan erilaisia ideoita. Sitoutuminen yhteiseen tekemiseen kaikilla produktioon osallistuneilla oli korkeaa luokkaa. Olimme luovuuden edistämisen ytimessä. Kokemukset ikimuistoisesta ”A-ikuisuudesta” olivat niin avartavia ja mukaansatempaavia, että huomasin niiden positiivisten vaikutusten jatkavan matkaansa myös omassa pedagogisessa työssäni. Tarkastelin ”A-ikuisuus” -prosessin aikana sitä, voiko pianisti ”puhua musiikkia ilman koskettimia”. Tarkasteluni kohteena oli myös se, kuinka muusikko kokee musiikin ilman tuttua instrumenttiaan. Taiteilija-pedagogina kun työskentelen, on selvää, että taiteellinen työ vaikuttaa taiteen opettamiseen ja rikastuttaa opettamisen kehittämistä.

Syntyi halu kokeilla ”A-ikuisuus” -produktion elementtejä opetustyössä musiikkioppilaitoksen ulkopuolella, koulumaailmassa. Yksi koulun päämääristä on opettaa erilaiset ihmiset tulemaan toimeen keskenään ja työskentelemään yhdessä. Projektipohjainen työskentely sopii kaikille temperamentille. Vaikka jokaisella lapsella on oma temperamenttinsa, on mahdollista rakentaa sellainen kaikille sopiva ympäristö, jossa jokaisen lapsen lahjakkuus pääsee optimaalisella tavalla esille. Temperamentti on siinä mielessä tasa-arvoinen, että se toimii samalla tavoin kaikilla kyvykkyyden tasoilla. Tietyt temperamenttipiirteet tukevat, tietyt haittaavat koulumenestystä riippumatta siitä, miten lahjakas oppilas on. Monet piirteet oppilaiden käytöksessä ovat temperamentin eikä motivaation seurausta. Tämän kun ymmärtää, poistuu monta ongelmaa opettajan ja oppilaan väliltä. (Keltikangas-Järvinen 2006, 197, 263.)

4 YRITTÄJÄKSI RYHTYMINEN

Suomessa päähuomio on ollut oppimisen pedagogiikassa, ja vapaa-ajan pedagogiikka on ollut laiminlyödyn asemassa. Vaativa kasvatuksellinen työ on käynnissä, kun lapsiryhmiä ohjataan oppituntien ulkopuolella. Tuolloin ollaan tekemisissä elämän kannalta tärkeiden, tulevaisuudessa hyödyllisten taitojen ja asenteiden kanssa, joita lapset voivat omaksua. Tutkimustulosten perusteella voi todeta, että koulussa järjestetty harrastustoiminta, erityisesti musiikkiin ja kädentaitoihin liittyvänä, on yhteydessä koulumenestykseen, työskentelytaitoihin ja oppimistavoitteiden asettamiseen sekä oppivelvollisuus-koulun jälkeisiin koulusaavutuksiin, ammattiasemaan ja tulotasoon senkin jälkeen, kun on kontrolloitu vanhempien sosiaaliluokan ja nuoren kykytason vaikutukset. Varsinkin sosiaalisen kehityksen riskiryhmiin kuuluville harrastustoiminta nimenomaan koulun organisoimana on vahva suojaava tekijä rikkollisuutta ja päihteiden käyttöä vastaan. Kuitenkin vain säännöllisellä ja pitkäjänteisellä osallistumisella harrastuksiin on persoonallisuuden kehitystä tukeva vaikutus. (Lapsesta käsin 2011, 324–325.)

Jo työurani alkuvuosista lähtien löysin itseni useasti pohtimasta musiikkioppilaitoksissa työskentelevänä pedagogina sitä, ovatko pääsykokeet tarpeen. Pohdin myös sitä, olemmeko me pääsykokeista vastaavat pedagogit ylipäättään riittävän osaavia tekemään moisia isoja päätöksiä koskien oppilasvalintoja. Näiden pohdintojen lisäksi löysin itseni usein tilanteista, missä mietin vanhempien yhteydenottojen seurauksena aihetta ”musiikkiopiston ja kansalaisopiston ulkopuolelle jääminen”. Oppilaspaikkoja ei ole tarjolla riittävästi halukkaille pianonsoiton harrastajille. Heräsi halu auttaa. Lähdin selvittämään mahdollisuuksia tarjota instrumenttiopetusta asuinpaikkakuntani kouluilla. Sain hyvän vastaanoton. Ajatuksiani kuunneltiin. Tiedustelin musiikkioppilaitoksen halukkuutta lähteä mukaan yhteistyöhön. Aika ei sieltä suunnalta ollut vielä yhteistyökypsä. Näin ollen ainoaksi vaihtoehdoksi jäi toiminimen perustaminen, jotta yhteistyö alakouluilla käytännössä mahdollistuisi.

Sain konkreettisesti kokea yrittäjäksi ryhtymisen vaiheet. Minusta tuli sivutoiminen yrittäjä kymmenen vuotta sitten vuonna 2012. Tuoreena yrittäjänä opeteltavakseni tuli useita uusia työnkuvia. Opin muun muassa sähköisen laskutuksen, palkanmaksun, työsopimusten ja työtodistusten tekemisen. Hankinnat, tiedottaminen ja markkinointi olivat myös vastuullani. Vahvuusalueeseeni kuuluvia työtehtäviä olivat instrumenttiopetukseen liittyvät vastuut eli opetussuunnitelmien tekemiset ja toteutukset yhteistyössä palkkaamieni taiteilija-opettajien kanssa. Psykologisen tiedon hyödyntäminen opetuksen suunnittelussa auttaa etsimään uusia ajattelutapoja. Pian huomasin ”pyörittäväni pieniä taideopinahjoja” isompien opinahjojen sisällä sillä erolla, että toinen opinahjo pohjautui vapaaehtoisuuteen toisen ollessa

velvollisuuksien piirissä. Se oli hieno ja unohtumaton kokemus. En kuitenkaan aloittanut yhteistyötä koulujen kanssa suoraan tuoreena yrittäjänä. Nimittäin jo kolme vuotta aikaisemmin tutustuin koulu- maailmaan ”monitaiteillen” yhden esikouluryhmän kanssa, ilman minkäänlaista rahaliikennettä.

4.1 Eheytetty koulupäivä

Yhteiskuntaelämä on muuttunut monella tavalla. Lapset elävät kodin, koulun ja vanhempien työn kolmiossa, jossa vanhempien ajankäytön paineet kohdistuvat lapseen. Uudenlaisten yhteistyömallien kehittäminen on tarpeen, jotta hyvä kasvatuksellinen tasapaino löytyisi. Ajankäytön ohella tarvitaan tasapainoa vastuiden jakautumisessa niin, että lapset saisivat monipuolisia mahdollisuuksia tietojen, taitojen ja tunne-elämän kehittämiseen. Tutustuin vuonna 2007 ”Mukava”-hankkeen kolmivuotiseen koulukokeiluun. Hankkeen nimi tulee sanoista ”**mu**istuttaa **kas**vatus**vastu**usta”. Yksi hankkeeseen sisällyneistä alaprojekteista oli Sitran rahoittama kokonaiskoulupäiväprojekti. Jo projektin alkuvaiheessa siirryttiin käyttämään termiä eheytetty koulupäivä, sillä alkuperäinen projektinimi sekoitettiin virheellisesti käsitteeseen kokopäiväkoulu. (Pulkkinen & Launonen 2005, 8–9.)

Kokonaiskoulupäiväprojektin keskeisiä tavoitteita koulupäivän rakennetta ja toimintaa uudistamalla oli kolme: lastensuojelullinen, kehityksellinen ja yhteisöllinen. Lastensuojelullisena tavoitteena oli vähentää aikaa, jonka lapset ja varhaisnuoret viettivät aamu- ja iltapäivisin ilman aikuisen läsnäoloa. Kehityksellisenä tavoitteena oli luoda perustaa hyvälle vapaa-ajan viettotavoille ja säännölliselle harrastamiselle lisäämällä koulun organisoimaa kerho- ja harrastustoimintaa. Yhteisöllinen tavoite oli lisätä oppilaiden kouluviihtyvyyttä ja vahvistaa koulun sosiaalista pääomaa. (Lapsesta käsin 2011, 314.)

Eheytyssä koulupäivässä otettiin huomioon useita lapselle tärkeitä tekijöitä, jotka eittämättä vaikuttavat kaikkien hyvinvointiin. Yksi näistä on lasten biologinen rytmi. Harrastustoiminta järjestettiin aktiivisten päivätuntien aikana. Näin kun on, perheen elämä ilta-aikaan rauhoittuu, ja aikaa vapautuu yhteiseen ateriointiin ja olemiseen. Toinen merkittävä asia liittyy aikatauluihin. Eheytyssä koulupäivässä opiskelua tauotettiin riittävästi, jotta kuormitus oli lapsen keskittymiskyvyn ja voimien palautumisen kannalta sopivaa. Oppilaille oli esimerkiksi mahdollisuus rauhalliseen ruokailuun ja vapaaseen valvottuun toimintaan, sillä lounasaikaan oli pidempi tauko. Tämän siestan aikana oli joskus mahdollista osallistua johonkin harrastekerhoonkin. Kokeilun tutkimustulokset korostavat ohjaavan aikuisen roolia. Osallistumisesta harrastukseen on vaikea edellyttää silloin, jos ohjaus on tasoltaan heikkoa.

4.2 Yhteistyö: esikoulu ja 3.–6. luokat

Tapasin lukuvuoden ajan säännöllisesti yhtä esikouluryhmää 1–2 kertaa viikossa noin 60 minuuttia kerralla. Tutustuimme musiikin aakkosiin pianon, nokkahuilun, kanteleen ja kellopelin avulla. Laulu, tarina ja liike olivat tekemisissämme vahvasti läsnä. Kaikki nämä elementit olivat käytössä myös kahdessa lukuvuoden aikana valmistamassamme ohjelmallisessa juhlassa, joiden toteutuksesta lavalla vastasivat niin oppilaat kuin opettajatkin. Yleisönä oli oppilaiden kotiväki. Juhlat ajoittuivat lähelle lomien alkamisajankohtia. Joulukuussa toteutettu juhla pidettiin kotiseutumuseolla. Paikka huokui perinteitä jo itsessään, ja tätä tunnelmaa lisäsi myös ohjelmaan sisällytetyt perinneleikit. Toukokuussa juhlapaikkana oli koulun näyttämöllä varustettu sali. Tila mahdollisti paljon. Oppilaiden itse tuottama tarina valjastettiin lavalle musiikin kera. Lavastuksessa ja puvustuksessa ideoita toteutettiin yhteisvoimin. Näiden ohjelmallisten juhlien oppimisprosessi oli vähintään yhtä tärkeä kuin oppimisen lopputulos.

Esikoululaisten kanssa vietetty lukuvuosi oli onnistunut. Halusin laajentaa kokeiluani. Se mahdollistui ja vaati liikkeelle päästökseen yrittäjäksi ryhtymisen. Työskentelin viiden lukuvuoden aikana neljässä eri alakoulussa. Näistä yksi alakoulu oli evakkotilanteesta normaalioloihin siirtynyt koulu, yksi evakkotilanteen keskellä elävä koulu, yksi pieni kyläkoulu ja yksi normaalia arkea viettävä koulu. Ikäryhmäksi valikoitui 3.–6. luokan oppilaat syystä, että he eivät enää kuulu ohjatun aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnan piiriin. Kokeileva opetustyö toteutettiin iltpäivisin. Halukkaat harrastajat vapautettiin pääsykokeista ja kodit instrumenttihankinnoista. Instrumenttiopetusta oli tarjolla pianossa, viulussa, kitarassa ja kanteleessa. Kamarimusisointi ja omat säveltuotokset olivat mukana alusta alkaen. Musiikin perusteisiin ja historiaan tutustuttiin monimuoto-opetuksen muodossa. Laulu oli vahvasti läsnä, ja käytössämme olivat myös kuva, liike ja tarina. Rakentava, rehellinen ja rohkaiseva vuorovaikutus määritteli toimintaamme.

Opetus toteutui syyslukukaudella 12 viikon ja kevätlukukaudella 16 viikon ajan. Ryhmä- ja yksilöopetuksen kokonaisviikkotuntimäärä liikkui näiden viiden lukuvuoden aikana 16–24 tunnin välillä. Oppilas sai opetusta viikossa 90 minuuttia, joka koostui 60 minuutin pituisesta pienryhmätunnista ja 30 minuutin pituisesta henkilökohtaisesta instrumenttitunnista. Ryhmäkoko oli neljä oppilasta. Yhteisöllisyys oli keskeisessä asemassa. Tarjosimme avoimia taidetuokioita, teemailtoja ja virkistystä koulun arkeen sekä juhlaan. Lukukausien aikana toteutetut ”taidepläjäykset” olivat suosittuja. Näissä lapset saivat mahdollisuuden osallistua taiteen tekemiseen työpajamuodossa, yhdessä ammattilaisten kanssa, tuottaen lopputuloksena kaikille avoimen kamaritaide-konsertin. Yhdessä tekeminen, kokemusten ja

tunteiden jakaminen sekä keskustelu ovat erinomaisia keinoja löytää kadonnut motivaatio. Työskentely tuottavassa ryhmässä, jossa kaikki ryhmän jäsenet toimivat aktiivisessa vuorovaikutuksessa kohti yhteistä päämäärää, voi olla motivoivaa ja innostavaa (Salmela-Aro 2018, 167). Näiden viiden lukuvuoden aikana arvokasta kasvatustyötä kouluilla kanssani tekivät kuusi musiikkipedagogia, säveltäjä ja draamapedagogi.

4.3 Kokemukset yhteistyöstä

Kokeiluni alakouluissa painottui ryhmässä opiskeluun, jonka tärkeänä tehtävänä oli kehittää yhteisöllisyyttä ja lisätä hyvinvointia. Turvallinen ilmapiiri antoi lapsille mahdollisuuden tuntea olevansa osa ryhmää. Yhteenkuuluvuuden tunne nostatti halun toimia myös muiden hyväksi. Lapset otettiin mukaan tavoitteen asettamiseen ja ratkaisemiseen. Lapset saivat olla mukana miettimässä, miten erilaisia taitoja harjoitellaan. Erittäin tärkeää oli ottaa huomioon jokaisen lapsen kehitystaso. Hieman haasteita tarvitaan, mutta liikoja ei voi vaatia. Kolmen psykologisen perustarpeen – yhteisöllisyyden, omaehtoisuuden ja kyvykkyyden – huomioiminen kokeiluni opetusjärjestelyissä mahdollisti olosuhteet sisäisen motivaation syntymiselle. Sisäisessä motivaatiossa on keskeistä kokea tehtävä mielenkiintoiseksi, innostavaksi ja arvokkaaksi. Sisäisten päämäärien tavoittelu edistää hyvinvointia. Kun opiskeltavasta aiheesta kiinnostuu, opiskeluun motivoituu. Tämä lisää sitoutuneisuutta, mikä parantaa osaamisen tunnetta. Kiinnostavan asian kanssa viihtyy ja asian oppii paremmin. Työskentely pienissä ryhmissä pitää kiinnostusta yllä. Ryhmässä työskentely kehittää vuorovaikutustaitoja ja lisää tietoisuutta erilaisista yhteistyöhön liittyvistä tekijöistä. Niitä ovat esimerkiksi taito kuunnella sekä vastaanottaa ja antaa kriittistäkin palautetta. Toimiva ryhmä hyväksyy ja sietää jäsentensä erilaisuuden.

Tavoitteet lasten hyvinvoinnin tukemisesta sekä yleisen musiikki- ja taidesivistyksen lisäämisestä toteutuivat näiden alakouluissa työskentelemieni lukuvuosien aikana. Tämä tuli ilmi säännöllisesti toteutetuista palautekyselyistä. Lisäksi alueemme muut musiikki- ja taideoppilaitokset saivat lisää lapsia harrastajikseen, sillä koululla tapahtuneen toiminnan innoittamana lukuisia oppilaita hakeutui tavoitteellisten taideopintojen piiriin. Ihmisen sosiaalisen perusluonteen vuoksi arvokas elämä kytkeytyy olennaisesti toisiin ihmisiin. Kun ihminen saa olla osa arvostavaa yhteisöä, hänen arvokkuuden kokemuksensa pääsee puhkeamaan kukkaan. (Positiivisen psykologian voima 2014, 52.)

Oma sosiaalinen pääomani karttui näinä vuosina erityisesti siinä, kun jaoin tietoa ja näkemyksiäni ammattikorkeakoulun musiikkipedagogiopiskelijalle. Toimin ohjaavana opettajana opiskelijan työharjoittelujaksolla. Opetusharjoittelu on kokemuksellista oppimista, jossa opiskelijan ja ohjaajan välisellä vuorovaikutuksella on keskeinen rooli. Olen onnekas, sillä perustyöhöni ja -viikkooni musiikkioppilaitoksissa on aina kuulunut säännöllinen yhteistyö kohtaamisineen kollegoideni kanssa. Säestäjän työmonipuolisuudessaan on avannut arvokkaan näkymän myös muiden instrumenttien maailmaan.

5 AINEISTO JA MENETELMÄT

Aloittaessani kamaritaide-konsertin suunnittelun viitisentoista vuotta sitten, oli Suomessa toteutettujen monitaiteisten konserttien määrä vähäinen nykyhetkeen verrattuna. Taiteellisen suunnittelutyön ollessa käynnissä tutustuin pedagogisella puolella ”Mukava”-hankkeen alaprojektiin. Eheytetty koulupäivä sisälsi luovuutta tukevia elementtejä, mikä on merkityksellistä ja arvokasta. Taiteilija-pedagogin työnsäni kamaritaide-konsertti ja eheytetty koulupäivä ”törmäsivät hedelmällisesti toisiinsa”. Onnistuneen ”A-ikuisuus”-produktion jälkeen lähdin jakamaan samaisia elementtejä lapsille alakouluilla, mikä teki minusta yrittäjän.

Opinnäytetyössä esitetyt ajatukset kotimaan taidekasvatuksen tilanteesta pohjautuvat osin myös omiin kokemuksiini työkentältä alan aktiivisten toimijoiden kanssa käytyjen keskustelujen lisäksi. Ulkomaan opiskeluvuodet Unkarissa ja Norjassa perus- ja jatko-opintojen ajalta antavat ajatuksilleni oman lisänsä. Tarkasteltavaksi hankkeeksi valikoitui Suomessa toteutettu hanke syystä, että muista maista peräisin olevan lähdemateriaalin kohdalla tulee ottaa huomioon näiden maiden työkultuurien ja rahoitusmallien erot Suomen tapoihin verrattuna. Olen toiminut pianonsoitonopettajan-säestäjän virassa neljännesvuosisadan verran. Nämä vuodet ovat olleet opetuskentällä muutosrikasta aikaa. Yksi merkittävä uudistus tältä ajanjaksolta on vuoden 2017 Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Taiteidenvälisyys on nyt mukana musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa. Ilolla olen saanut seurata lisääntyvää vuoropuhelua eri taiteenlajien välillä esittävän työn kentällä. Tätä samaa odotan rohkeasti ja ennakkoluulottomasti tapahtuvaksi myös taideoppilaitosten puolella.

Opinnäytetyö pohjautuu pitkälti julkaisuihin ja tutkimuksiin sekä omiin kokemuksiini työkentän taiteelliselta ja pedagogiselta puolelta. Kirjallisuuskatsaus lisäsi ymmärrystä opinnäytetyön aiheista. Kuvailuva kirjallisuuskatsaus on yksi yleisimmin käytetyistä kirjallisuuskatsauksen perustyypeistä. Käytetyt aineistot ovat laajoja, eikä aineiston valintaa rajaa metodiset säännöt. Kuvailuvasta kirjallisuuskatsauksesta erottuu kaksi hieman erilaista orientaatiota, joista narratiivinen katsaus on metodisesti kevyin kirjallisuuskatsauksen muoto. Sen avulla pystytään antamaan laaja kuva käsiteltävästä aiheesta. Tässä opinnäytetyössä käytetty narratiivinen kirjallisuuskatsaus eroaa integroivasta katsauksesta siten, että kriittisen tarkastelun ei voida oleellisesti katsoa kuuluvan siihen. Narratiivista katsausta on käytetty paljon muun muassa opetuksen alalla. (Salminen 2011, 6–8.)

Etnografia on humanistisissa tieteissä ja yhteiskuntatieteissä laajalti käytössä oleva tutkimustapa ja metodologia. Sille on ominaista se, että tutkija osallistuu tutkittavan yhteisön arkiseen elämään, ja tuottaa tutkimusaineistonsa vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa käyttäen osallistuvaa havainnointia ja haastatteluja. Etnografista tutkimusprosessia on kuvattu sykliseksi, jossa aineiston tuotanto, analyysi, tulkinta ja teoretisointi kulkevat limittäin ja tuottavat syväanalyysin tutkittavasta ilmiöstä. Etnografiassa tutkija hyödyntää aina omia kokemuksiaan tulkintaa muodostaessaan. Autoetnografia on omaelämäkerrallinen tutkimuksen tekemisen tapa. Se ei ole vain tutkijan itsestään kertomista, vaan omien kokemusten peilaamista ja arviointia suhteessa ympäröivään kulttuuriin. Kulttuurintutkija Johanna Uotisen mukaan autoetnografia yhdistää henkilökohtaisen kulttuuriseen. Tämä pohjautuu ajatukselle, että yksityisen ja henkilökohtaisen kokemustiedon kautta voidaan ymmärtää jotain uutta siitä laajemmasta yhteiskunnallisesta kontekstista, jossa tutkimus tapahtuu. (Heikkilä 2020.)

6 LUOVUUS KUULUU KAIKILLE

Emeritusprofessori Kari Uusikylä (2012, 226) toteaa: ”Luova viisaus on ihmiskunnan toivo; luova, itsekäs tyhmyys voi tuhota maailman.” Tukeeko suomalainen työelämä ja koululaitos luovuutta? Luova ja hyvä työntekijä voi olla alansa huipulla myös suhteellisuudentajunsa ja moraalinsa säilyttäneenä, eheänä ihmisenä. Hän nauttii työnsä tuloksista ja jakaa ne mielellään muiden kanssa. Hän on toivomme kaikkien tuhovoimien ja uhkien keskellä. Luovuus on arvokas inhimillinen ominaisuus, joka kytkeytyy moniin biologisiin, psykologisiin, historiallisiin ja sosiaalisiin tekijöihin. Jokaisella ihmisellä on mahdollisuus löytää luovat puolensa. Luovuus syntyy usein sisäisestä pakosta, mutta se elää parhaiten turvallisessa vapaudessa. (Luovuutta, motivaatiota, tunteita. Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia 2005, 53.) Luovuus kasvaa levossa. Tyypillisesti luovuus yhdistetään vain taiteisiin, mutta myös luova ongelmanratkaisukyky on luovuutta. Aikuistumisen myötä muun muassa stressi, tehokuuspaineet ja kiire tukahduttavat kokemuksen omasta luovuudesta.

Kuinka tukea luovuutta tänä päivänä suomalaisessa yhteiskunnassa? Hyvän yhteiskunnan perusvaatimus on antaa jokaiselle ihmiselle mahdollisimman hyvät edellytykset saattaa potentiaalinsa täyteen kuokoistukseen. Se ei estä ketään kehittymästä. Hyvä yhteiskunta auttaa jokaista lahjakkuutensa löytämisessä. Se auttaa yksilöitä saamaan iloa ja tyydytystä sosiaalisessa yhteisössä toimimisesta (Uusikylä 2012, 225). Pitkälle tulevaisuuteen vaikuttaa se, miten lapsia kasvatetaan. Jokaisella on merkitystä. Jokaisella on mahdollisuus auttaa. Jokaisella on velvollisuus huolehtia toisistamme ja siitä, että tulevilla sukupolvilla asiat ovat paremmin.

Elämme yhteiskunnassa, jossa ihmissuhdeverkosto on laaja ja alati muuttuva. Oleellista kansalaistaitoa on kyky liittyä nopeasti uusiin yhteisöihin. Tämä on todettu sekä työelämän vaatimuksissa, koulutusta ohjaavissa asiakirjoissa että vanhempien toiveissa. Yhteisöllisen pedagogian tarve on ilmeinen. Se ei ole oppi tai menetelmä, vaan enemmänkin asenne, jonka perusteella toimitaan. Perinteisiä pysyviä ja yleensä luonnollisia yhteisöjä on ympärillämme entistä vähemmän. Virallisten kasvatusyhteisöjen kulttuuri on synnyttävä tietoisesti, sillä ne ovat keinotekoisia yhteisöjä. Niille on luotava omat rakenteet, tavoitteet ja arvot, jotka inhimillinen vuorovaikutus herättää henkiin. Organisaatiot ovat vain kehyksiä. Ihmiset ja ihmisten välinen vuorovaikutus saa aikaan yhteisön. Liiallinen yhdenmukaisuuden paine estää kehittymisen, toisaalta liiallinen yksilöllisyys tuottaa ristiriitaisia yhteisöjä. Päiväkotien ja oppilaitosten on tarpeen luoda mahdollisimman hyvät edellytykset monipuoliseen yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen kaikille jäsenille. Yhteisörakenteet on suunniteltava, toteuttamisesta tulee sopia ja toimintaa

tulee ohjata. Tämä edellyttää toimivaa johtajuutta ja kaikkien sitoutumista. Yhteisöllinen pedagogia synnytetään osaamisen ja tahtotilan avulla. (Raina & Haapaniemi 2007, 160–161.)

Yksi vastaus luovuuden tukemiselle yhteiskunnassamme on taiteiden arvon ja merkityksen lisääminen. Tähän toimiva ratkaisu on taideopintojen liittäminen osaksi oppivelvollisuusikäisten lasten ja nuorten koulupäiviä ja arkea yhteistyössä ammattilaisten eli taiteen puolelta valmistuneiden pedagogien kanssa. Tämä onnistuu hyvällä ja toimivalla yhteistyöllä, joka puolestaan edellyttää ennakkoluulotonta keskustelua, asiantuntevia henkilöitä sekä hyvää suunnittelua. Olennainen osa tätä kaikkea on yhteinen tahtotila, yhteisöllinen pedagogia ja monipuolinen asiantuntijuus.

6.1 Haasteet

Ihminen on osa kulttuuriaan. Ihminen on osa kulttuurinsa arvomaailmaa. Länsimainen kulttuuri arvostaa rahaa. Ihmisiltä vaaditaan kauneutta ja ikuista nuoruutta. Monet muodostavat maailmankuvansa ainoastaan roskaviihteen perusteella. Useimmat sopeutuvat massaan. Jotkut näkevät epäkohdat ja nousevat vastustamaan niitä. Jokaisen ei tarvitse taistella paremman maailman puolesta. Riittää, kun kysyy itseltään: ”Miksi? Onko minun oltava tässä mukana?” Vaatii rohkeutta vapautua itsekkyyden kahleista. Älyä on maailmassa riittävästi; tieteen, taiteen ja teknologian saavutukset sen osoittavat. On traagista, että äly näkyy myös sotimisessa äärimmäisen tehokkaana tappamisena. Huippuälykkäät luovat psykoopaatit voivat tuhota koko ihmiskunnan, kun taas lahjakkaat ja viisaat, suhteellisuudentajunsa ja moraalinsa säilyttäneet voivat edistää ihmisarvoista hyvää elämää. (Uusikylä 2012, 216.)

Psykohistorioitsija Juha Siltala antaa suomalaismiesten muistelmien kautta koulusta aika karmean kuvan: koulu on ollut kova ahdistuksen paikka arvosteluineen ja pakottamisineen.

”Koulu kuvataan muistelmissa paikkana, jossa opettelu sijasta pitäisi itsetuntonsa uhallä näyttää valmista osaamista toisille. Näin ennen muuta ihmisenä olemisen taidoissa. - - Monet kovat ja pätevät miehet kammoavat esiintymistä. Koulukokemukset ovat harvoin rohkaisseet iloitsemaan erillisyydestä ja erottuvuudesta. Esiintymistä on käytetty rankaisu- ja häpäisykeinona.” (Kanerva & Viranko 1997, 109.)

Vaikka koulu on jo toki muuttunut, tavoitteissa ja keinoissa on vielä varmasti etsimistä. Ainakin siitä voitaneen olla yhtä mieltä, että koulun tehtävä on kasvattaa. (Kanerva & Viranko 1997, 109.)

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen, KARVIN, vuonna 2019 julkaiseman raportin mukaan musiikkia ja kuvataidetta sisältyy useiden päiväkotien toimintaan vain satunnaisesti, vaikka taiteiden pitäisi olla keskeinen osa varhaiskasvatusta. Niin ikään Suomen väitöstutkimus ”Pätevä musiikin opettamiseen?” vuodelta 2019 osoittaa, että tulevista luokanopettajista vain 20 % koki olevansa lähes tai täysin päteviä opettamaan musiikkia perusopetuksen vuosiluokilla 1–6. Myös muut tutkimukset vahvistavat näitä saatuja tuloksia. Luokanopettajakoulutuksen resurssit ovat liian vähäiset suhteessa asetettuihin tavoitteisiin, joiden mukaan opiskelijoille tulisi antaa valmiudet Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden toteuttamiseen kaikille yhteisissä oppiaineissa. (Pekkilä, Rastas & Laakso 2021, 82.) Musiikin perusopetuksen ”puuttuvien juurien” seurauksena opiskelijat omaavat heikot musiikilliset taidot. Yli puolet opiskelijoista ei esimerkiksi tunne nuotteja koulutukseen tullessaan. Luokanopettajakoulutuksen musiikkikasvatuksen haasteeksi nousee vähenevät resurssit.

Musiikkikasvatus on toisaalta huipputaiteilijoiden koulutusta, toisaalta muiden musiikkialalla ammatikseen työskentelevien, muun muassa orkesterimuusikoiden ja musiikinopettajien valmentamista. Kumpikin alue on tärkeä, ja koulutuksessa esiin nouseviin ongelmiin tulisi suhtautua ammattimaisella vakavuudella. (Grunwald 1997, 13.) Pääpaino musiikkikoulutuksessa on ollut toistaiseksi laji- ja tekniikkavalmennuksessa. Henkinen valmennus on jäänyt vähemmälle. Tähän toivoisi muutosta tulevaksi.

Suomalaisissa kouluissa on meneillään runsaasti erilaisia mielen hyvinvoinnin lisäämiseen pyrkiviä hankkeita. Lyhyet projektimuotoiset hankkeet mahdollistavat harvoin uusien käytäntöjen pysyvän juurtumisen koulun arkeen. Lisäksi toisiaan seuraavien hankkeiden ketju vähentää koulujen ja opettajien kiinnostusta ja sitoutuneisuutta uusien ohjelmien läpiviemiseen, mikä puolestaan tutkitusti vähentää ohjelmien tehoa. Koordinoivalle kehitys- ja ohjaustyölle on tarvetta sekä kansallisella että koulutasolla. Uutta luovassa ajattelussa haetaan tukea sille, että jokin uusi idea on mahdollinen toteuttaa myös käytännössä. Tällainen uutta luova ajattelu on hallinnossa vielä valitettavan harvinaista. Pelätään virheitä ja riskejä. Pitäydytään aiemmin hyväksi todetussa. Myös lainsäädännöstä haetaan tukea sille, miksi asioita ei voi tehdä uudella tavalla. Päättäjät, jotka uskovat kasvun ajattelutavan mukaisesti, että jokaisella ihmisellä on aito mahdollisuus kehittyä ja oppia, rakentavat todennäköisesti erilaista tulevaisuuden koulutusjärjestelmää kuin sellaiset, jotka uskovat, että ihmiset eroavat toisistaan ratkaisevasti muuttumattomien ominaisuuksiensa ja synnynnäisen lahjakkuutensa suhteen. (Miao 2021, 210.)

6.2 Pohdintoja taidekasvatuksesta ja sen tulevaisuudesta

2000-luvun aikana on saatu enenevässä määrin tutkimuksellista näyttöä taidelähtöisen toiminnan ja taiteellisen kokemuksen merkityksestä yksilön hyvinvoinnille. Maailman terveysjärjestö WHO julkaisi vuonna 2019 yli 3000 erilliseen tutkimukseen perustuvan selvityksen, jossa tarkasteltiin taiteiden merkitystä terveyden edistämiseksi, sairauden ehkäisyssä ja erilaisten sairauksien hoidossa eri elämän vaiheissa. Selvityksen mukaan taidelähtöinen toiminta paransi prososiaalista käyttäytymistä, lisäsi oppimismotivaatiota sekä tuotti onnistumisen elämyksiä ja tuki sitä kautta positiivisen minäkäsityksen muodostumista. Taidekasvatuksella on tutkimusten mukaan positiivisia yhteyksiä lapsen kehityksen eri osa-alueisiin, myös psyykkisiin ja sosiaalisiin valmiuksiin. Taiteilla on myös yhteisön myönteistä sosioemotionaalista ilmapiiriä lisäävä vaikutus. Kun lasten ja aikuisten emotionaalinen yhteys on parempi ja vuorovaikutusta tukeva, lapset viihtyvät koulussa paremmin. (RINNALLA. Taide, kerronta ja sosiaalisemotionaalinen oppiminen varhaiskasvatuksessa 2020, 18.)

Olisiko aika jo kypsempi lapsilähtöiselle yhteiskunnalle? Onko näkyvissä merkkejä ymmärryksestä lasten ja nuorten hyvinvoinnin merkityksestä tulevaisuuden yhteiskunnallemme? Löytyykö rohkeutta muuttaa totuttuja rakenteita, jotta yhteiskuntamme sosiaalinen ja henkinen pääomaa vahvistuisi? Tässä ei aina ole kyse pelkästään rahasta. Arvot puhuvat. Rakenteita uudelleen tarkastelemalla sekä toimivaa yhteistyötä rakentamalla voidaan saada paljon hyvää aikaan. Tutkittu tieto, monipuolinen asiantuntijuus ja ennakkoluuloton ajattelu ovat avainasemassa lähdettäessä vahvistamaan tulevaisuuden hyvinvointia. Muutoksen perustana on kuitenkin yhteinen tahtotila. Suomen luovuus edistyy parhaiten siten, että suomalaisten annetaan kasvaa luoviksi. (Uusikylä 2012, 204.)

Jokainen ihminen kaipaa tunteen siitä, että hänellä ja hänen elämällään on jokin merkitys (Ahtola 2016, 295). Kun merkityksen kokemista ei ole, järkevä toiminta pysähtyy. Länsimaiden hurja kulttuurinen muutos tuntuu kaventaneen ihmisen merkityksen taloudelliseksi ilmiöksi. Tämä ei saa olla koko totuus. Ihmiset tarvitsevat hyveitä, joita viljellä, ihanteita, joita tavoitella ja roolin, jonka täyttää parhaalla kyvyllään. Kun oppilaalla on turvallinen olo ja hän kokee elämänsä merkitykselliseksi, hän luottaa itseensä ja hänellä on hyvät valmiudet kohdata kaikki eteen tulevat ongelmat. Mikäli koulu koetaan suojatuksi paikaksi, jossa kaikkien on hyvä olla, on koulun helppo säilyttää arvostuksensa myös tulevaisuudessa. (Psyykinen hyvinvointi ja oppiminen 2016, 295.)

Merkityksiä kantavana järjestelmänä taiteet antavat mahdollisuuden koko ihmiselämän läpi kulkevaan asioiden ja tunteiden käsittelyyn, yhteisöllisyyden kokemiseen ja taiteiden ”kokonaisvaltaiseen hoi-vaan”. Samalla kun taiteen kokeminen ja ilmaiseminen voi yhdistää ja auttaa ymmärtämään toista, taide toimii myös ”empaattisena ystävänä” jokaiselle yksilölle. Taidekokemuksista keskusteleminen ja toisten kuunteleminen auttavat näkemään, että tilanteeseen voi olla monia erilaisia ja yhtä arvokkaita näkökulmia tai tulkintoja ilman, että mikään niistä olisi toista oikeampi. Taidepedagogisten ja tunnepi-toisuutta vahvistavien menetelmien kautta vahvistuu sellainen sydämen sivistys, joka ilmenee tavassa suhtautua lapseen itseensä, muihin ihmisiin, lähiympäristöön ja lasta lähellä oleviin kulttuureihin sekä tietoon ja taitoon toimia oikeudenmukaisesti toista kuunnellen, ymmärtäen ja kunnioittaen. (RINNALLA. Taide, kerronta ja sosiaalisemotionaalinen oppiminen varhaiskasvatuksessa 2020, 10–11.)

Koulujen arkeen liittyvät ristiriita- ja ongelmatilanteet ovat saaneet aikaan vilkasta keskustelua. Opet-tajan resurssit, toimintaedellytykset ja jaksaminen puhuttavat. Kouluihin jalkautuvat pedagogit taiteen puolelta voisivat olla yksi arjen apu ja tuki opettajien työssäjaksamiseen. Yhteiskunnan positiivisen kehityksen tukemisen kannalta on tärkeää, että opettajat kykenevät tehokkaaseen yhteistoimintaan pai-kallisyhteisön, yhteistyökumppaneiden ja koulun sidosryhmien kanssa (Virtanen 2015, 20). Lasten so-siaalista ja emotionaalista oppimista voidaan tutkitusti edistää etenkin taide- ja kerrontalähtöisen peda-gogisen toiminnan keinoin (RINNALLA. Taide, kerronta ja sosiaalisemotionaalinen oppiminen var-haiskasvatuksessa 2020, 36).

Ohjauksen korkea laatutaso ilman harrastajan karsintaa on edellytys sille, että oppilas pitää toimintaa kiinnostavana ja pysyy mukana harrastusryhmässä (Pulkkinen & Launonen 2005, 27). Mielenterveys-ongelmiin liittyviin riskitekijöihin, esimerkiksi kiusaamiseen, köyhyyteen ja syrjäytymiseen, vaikutta-villa toimilla voidaan vaikuttaa ennalta ehkäisevästi myös lasten käytösongelmiin (Psykinen hyvin-vointi ja oppiminen 2016, 162). Huomionarvoisia ovat tutkimustulokset, joiden mukaan taidelähtöinen toiminta tukee erityisesti riskilasten hyvinvointia vähentäen esimerkiksi ahdistusta ja aggressiivisuutta sekä lisäksi itseluottamusta, keskittymiskykyä ja halua ponnistella. Taiteellinen toiminta voi lievittää yksinäisyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä. Taiteen terapeuttinen luonne auttaa voimakkaiden tunteiden käsittelyssä. Sen avulla on mahdollista luoda järjestystä sekaviin tapahtumiin ja tunteisiin. Taiteen avulla voi tarkastella omia tunteitaan: tunnistaa, nimetä ja tutkia niitä. (RINNALLA. Taide, kerronta ja sosiaalisemotionaalinen oppiminen varhaiskasvatuksessa 2020, 18–19.) Tästä näkökulmasta kun taide-pedagogien olemassaoloa koulumaailmassa tarkastelee, olisivat he tavattoman tärkeä yhteistyökump-pani ja tuki koulupsykologeille, koulukuraattoreille, psykologeille ja terveydenhoitajille. Koulu on yksi

hyvä alusta taiteidenvälisten pedagogiikan toteuttamiselle. Peruskoulun puolelta taiteen pedagoginen kenttä saisi arvokasta kokemustietoa, sillä siellä on jo toteutettu eri oppiaineita yhdistäviä monialaisia oppimiskokonaisuuksia.

Suomalaisen musiikkikasvatuksen kehittäjät julkaisivat 8.12.2020 Musiikkikoulutuksen vision 2030 (Mahdolliset maailmat. Puheenvuoroja taidealojen opettajuudesta ja opettajankoulutuksen kehittämisestä 2021, 88). Päätöksenteko yhteiskunnassa vaatii aina tutkimuksella todennettua vaikuttavuutta. Siksi Visiossa korostetaan tutkimusperustaista kehittämistyötä. Visio nostaa esille taiteen perusopetuksen, perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen luovien verkostojen rakentamisen mallin. Jotta yhteistyö on mahdollinen, vaatii se koordinoitua aikatauluttamista ja asiantuntijoiden varaamista eri tehtäviin. Näin ollen onnistunut toteutus vaatii koordinaattorin, jos toisenkin. Yhteisön kannalta suurin merkitys on niillä kriittisillä avainhetkillä, jotka liittyvät koko yhteisöä koskeviin tapahtumiin (Jäppinen 2012, 52). Erityisen tärkeää on yhteisön jäsenten tasapuolinen kuuleminen ja moniäänisyys silloin, kun jokin muutosprosessi on meneillään. Jos näissä tilanteissa jotkut ryhmät tai yksilöt kokevat, ettei heitä kuulla joko riittävästi tai lainkaan, seuraukset voivat olla hyvinkin tuhoisia. Viisaan käyttäytymisen ohjeuoraa ei tulisi kadottaa. On totuttu, että nyky-yhteiskunta toimii paineen ja kiireen moottorin avulla. Luullaan virheellisesti, että nopeus ja tehokkuus ratkaisevat aina ja kaikessa (Jäppinen 2012, 53). Kuitenkin moniäänisyyden yksi perusedellytys on oikea ajallinen väljyys.

Taidepedagogien jalkautuminen kouluihin on mahdollista. Koulupäivään liitetystä harrastustoiminnasta, joka sisältää myös tavoitteellisen harrastamisen, on saatavilla hyvää tutkittua tietoa. Peruskoulun 7. luokasta alkaen koulupäivät ovat pitkäkestoisempia ja opiskelu rakentuu jaksoihin, joten muun muassa näistä syistä nuorten harrastustoiminta painottuu luonnollisestikin enemmän ilta-aikaan. Varhaiskasvatuksen puolella harrastustoiminnan sisällyttäminen päivään olisi toivottavaa. Tätä tärkeää asiaa ei saa unohtaa: taiteiden tulisi olla keskeinen osa varhaiskasvatusta. Tähän ei aika ja osaaminen varhaiskasvatuksen puolella tällä hetkellä riitä. Surullista on ollut myös viime vuosien suunta peruskoulujen puolella, kun taito- ja taideaineiden tuntimäärät ovat vähentyneet.

Tulee huolehtia siitä, että kehityksen ja rakenteellisten uudistusten ensisijaisena motiivina kasvatuksen kentällä ei ole säästöt. Tulisi luottaa siihen, että tutkittu tieto ja siihen perustuvat, riittävän ennakoituiden toimenpiteet tuovat toivottuja säästöjä. Suomella ei ole varaa koulutusleikkauksiin. Työelämä on yhä vaativampaa. Muutos näkyy myös kouluissa. Teknologian kehitys, uudenlaiset työskentelytavat sekä innovaatioiden ja yrittäjyyden korostuneisuus työelämässä heijastuvat kouluihin. Suomalainen opetus

ja koulutus on arvostettua myös maailmalla. Tämän tason ylläpitäminen edellyttää opetukselta ja koulutukselta jatkuvaa kehittymistä. (Yrttiaho & Posio 2021, 25.) Koulutuksen tulisi suuntautua työelämän todellisiin tarpeisiin. Taidekasvatuksella on merkityksensä. Se on väylä kilpailuideologian korostamisesta syntyvän rakenteellisen väkivallan purkamiseen. Opinnäytetyöni loppuun sopii Marianne Williamsonin (Troger 2020, 11) ajatus:

”Ei ole toista yhtä mullistavaa tapaa pelastaa maailma kuin muuttaa tapamme kasvattaa lapsia.”

LÄHTEET

- Anttila, E. 2017. Kokemuksellinen oppiminen. 58 Teatterikorkeakoulun julkaisusarja 2022. *Kohti konkavisvaltaisuutta. Ihmis- ja oppimiskäsitykset taideopetuksessa*. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu. Saatavissa: <https://disco.teak.fi/anttila/kokemuksellinen-oppiminen/>. Viitattu 5.12.2022.
- Esiintyjä – taiteen tulkki ja tekijä*. 1995. R. Ojala (toim.). Helsinki: WSOY.
- Grunwald, D. 1997. *Anna persoonallisuutesi puhua. Esiintymisen ja esittämisen psykologiaa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hearn, L. 2003. *Intohimon karma: Japanin kummitustarinoita*. Suomentanut J. Lompolo. Rauma: Orienta.
- Heikkilä, E. 2020. *Autoetnografia ja tutkimuskentän muuttuvat rajat*. Saatavissa: <https://antroblogi.fi/2020/11/autoetnografia-ja-tutkimuskentan-muuttuvat-rajat/>. Viitattu 15.12.2022.
- Jäppinen, A-K. 2012. *Onnistu yhdessä! Työyhteisön kehittämisen 10 avainta*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kanerva, P. & Viranko, V. 1997. *Aplodeja etsijöille. Näkökulmia draamaan sekä taidekasvatuksena että opetusmenetelmänä*. Helsinki: Laatusana Oy / Äidinkielen opettajain liitto.
- Karttunen, A. 2020. *Monialaisuus, taiteidenvälisyys ja etiikka Taideyliopiston yliopistopedagogiikassa*. Saatavissa: https://www.academia.edu/50620170/Artikkeli_Monitaiteisuus_taiteidenvälisyys_ja_taideetiikka. Viitattu 9.12.2022.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2006. *Temperamentti ja koulumenestys*. Helsinki: WSOY.
- Lapsesta käsin*. 2011. J. Paalasmaa (toim.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Luovuutta, motivaatiota, tunteita. Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia*. 2005. P. Kansanen & K. Uusi-kylä (toim.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Mahdolliset maailmat. Puheenvuoroja taidealojen opettajuudesta ja opettajankoulutuksen kehittämisestä*. 2021. S. Pekkilä & M. Rastas & E. Laakso (toim.). Saatavissa: https://taju.uniarts.fi/bitstream/handle/10024/7269/Mahdolliset_maailmat_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 18.12.2022.
- Miao, M. 2021. *Kasvun asenne oppimisessa. Hyödyllisten haasteiden käyttöopas*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Music Finland composers and repertoire 2023*. <https://core.musicfinland.fi/composers/pehr-henrik-nordgren>. Viitattu 8.12.2022.
- Partanen, R. 2021. *Reflektiivisen ajattelun tasot sekä yhteys seikkailukasvatukselliseen toimintaan*. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/75967/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aaju-202105263224.pdf>. Viitattu 2.12.2022.

- Poikela, S. 2003. *Ongelmaperustainen pedagogiikka ja tutorin osaaminen*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Cityoffset Oy. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66398/951-44-5661-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 16.12.2022.
- Positiivisen psykologian voima*. 2014. L. Uusitalo-Malmivaara (toim.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Psyykinen hyvinvointi ja oppiminen*. 2016. A. Ahtola (toim.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pulkkinen, L. & Launonen, L. 2005. *Ehetytty koulupäivä. Lapsilähtöinen näkökulma koulupäivän uudistamiseen*. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Raina, L. & Haapaniemi, R. 2007. *Yhteisöllinen pedagogia. ”...ettei tarvitse tehdä yksin.”* Helsinki: Arator Oy.
- RINNALLA. *Taide, kerronta ja sosiaalisemotionaalinen oppiminen varhaiskasvatuksessa*. 2020. M. Neitola & J-A Aerila & M. Kauppinen (toim.). Saatavissa: https://sites.utu.fi/rinnalla/wp-content/uploads/sites/56/2021/01/rinnalla_e-kirja.pdf. Viitattu 12.12.2022.
- Salmela-Aro, K. 2018. *Motivaatio ja oppiminen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salminen, A. 2011. *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopisto. Opetusjulkaisuja 62. Julkisjohtaminen 4. Saatavissa: https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf. Viitattu 15.12.2022.
- Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2017. Opetushallitus. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/taiteen-perusopetuksen-opetussuunnitelman-perusteet>. Viitattu 14.12.2022.
- Trogen, T. 2020. *Positiivinen kasvatus*. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Uusikylä, K. 2012. *Luovuus kuuluu kaikille*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Uusitalo-Malmivaara, L. 2018. *Huomaa hyvä, sano se ääneen ja tallenna – kannustus vahvuuspedagogiikan keinoin*. Saatavissa: https://lauste.fi/artikkelit/ajankohtaista-asiantuntija-artikkeli_vahvuuspedagogiikka/. Viitattu 3.12.2022.
- Verkosto vahvaksi. Toimiva vuorovaikutus perheiden kanssa*. 2013. A-L. Lämsä (toim.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Virtainlahti, S. 2009. *Hiljaisen tietämyksen johtaminen*. Helsinki: Talentum.
- Virtanen, M. 2015. *Kuusi askelta tunnetaitajaksi. Emotionaalisen osaamisen kehittämismalli opettajalle*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vuorinen, K. 2022. *Positiivinen pedagogiikka tuo esiin potentiaalin meissä kaikissa*. Saatavissa: <https://kaisavuorinen.com/positiivinen-pedagogiikka/>. Viitattu 4.12.2022.
- Wieck, F. 1993. *Kauniin soinnin jalo taide. Opettavaisen suorasukaisia kirjoituksia pianonsoitosta ja laulutaitteesta*. Helsinki: Yliopistopaino. Saksankielinen alkuteos. *Clavier und Gesang. Didaktisches und Polemisches von Friedrich Wieck*. Leipzig. 1853.

Yrttiaho, R. & Posio, S. 2021. *Opettajan hyvinvointikirja. Positiivisen psykologian työkaluja työhyvinvoinnin tueksi*. Jyväskylä: PS-kustannus